

Themablad sigarenindustrie

Een beknopte geschiedenis van de sigarenindustrie in de regio Eindhoven

Opkomst sigarenindustrie

Tussen 1873 en 1896 kreeg de landbouwsector de grootste crisis sinds de Middeleeuwen te verwerken. Oorzaak was de sterk toegenomen landbouwproductie in Noord-Amerika. Graan uit Amerika werd tegen sterk concurrerende prijzen in Europa afgezet. De crisis leidde tot een verpaupering van de boerenstand. Vooral de kleine boeren hadden het nu extra moeilijk. Zij leefden op de rand van het bestaansminimum of daaronder. Juist op dat moment diende de sigarenindustrie zich aan en werd daarmee een belangrijke bron van werkgelegenheid in Zuidoost Brabant.

(Fabriek Mignot en de Block, 1905)

Het toenemende gebruik van tabak speelde een rol in de ontwikkeling van de sigarenindustrie. Was aanvankelijk bij het rokende deel van de bevolking de pijp en de snuiftabak favoriet, later werd de sigaar een populair genotsmiddel. Zij bestaat voor 100% uit tabak en er is geen hulpmiddel voor nodig zoals bij pijptabak. Vooral bij de gegoede burgers vond de sigaar in de 2^e helft van de 19^e eeuw gretig aftrek. Het totale gebruik van tabak steeg tussen 1850 en 1875 zeer sterk, ruim 45 procent.

Groei in de regio Eindhoven

Eindhoven was tot de opkomst van de lokale industrie in de 19de eeuw niet veel meer dan een kleine nederzetting. Naast de Philips' Gloeilampenfabrieken, gestart in 1891, heeft vooral de sigarenindustrie bijgedragen aan de explosieve economische groei van Eindhoven en omgeving. Dat weerspiegelt zich onder meer in de grote aantallen arbeiders die werkzaam waren in de tabaksindustrie. In 1897 waren dat er op een totale Eindhovense bevolking van ongeveer 4770 personen maar liefst 1100, bijna een kwart.

In relatief korte tijd ontstond er een aantal grote fabriekscomplexen waarvan Mignot & De Block (1858), Van Gardinge & Co. (1861) en Van Abbe Sigarenfabriek (1908) de bekendste zijn. Dit is mede bevorderd doordat de mechanisering van het productieproces op gang kwam in de jaren zeventig van de 19^e eeuw. Een succes was de kerfmachine en de installatie van droogkamers voor de sigaren, waarvoor kleine stoommachines nodig zijn. De enorme groei van de tabaksnijverheid breidde deze zich uit tot de omgeving van Eindhoven. Zo zien we in 1865 in Valkenswaard, Bergeijk en in de andere dorpen de fabricage van sigaren op gang komen. Vooral in Valkenswaard ontstonden tientallen fabrieken zoals Van Best, Hoex-Maas, Bots en Hendrik Kersten, de oprichter van Willem II. Tussen 1900 en 1914 beleefde de Valkenswaardse sigarenindustrie haar grootste bloei.

Aanzienlijke bedrijven als Texas, Botycos en Gebroeders Gyrath verbreiden de naam van het dorp als 'sigarencentrum van het zuiden'. In totaal heeft de gemeente Valkenswaard ruim zestig sigarenfabrieken van belang gekend en naar schatting 250 thuiswerkers. Door de sigarenindustrie groeide ook toeleveringsbedrijven waar papier, lucifers en kistjes werden gemaakt. In 1870 werd de lucifersfabriek Mennen en Keunen opgericht. Al in het beginjaar had deze eerste Nederlandse lucifersfabriek tweehonderd mensen in dienst. Johann Brüning kocht in 1883 een perceel grond aan de Tongelresestraat en richtte daar de sigarenkistenfabriek op. Vanaf 1912 richtte 'Picus' zich op het fabriceren van meubels.

Personeel, groei en neergang

Door de snelle groei van de industrie was er al gauw een personeelstekort. Er werden vooral (goedkope) meisjes en jonge vrouwen in dienst genomen. Als eerste deed de firma Mignot & De Block dit. In de loop der jaren verkozen veel tabaksfabrikanten meisjes boven mannen omdat men vond dat ze minder tabak 'achterover drukten' en zuiniger waren met tabak. Een ander bijkomend voordeel was volgens fabrikant Lurmans dat vrouwen geregelder op het werk verschenen dan mannen. Vrouwen en kinderen werden vaak ingeschakeld voor het strippen, het vochtig maken van de tabak, het sorteren en het inpakken.

De Brabantse sigarenmakers kregen aan het einde van de negentiende eeuw door de schaalvergroting, in combinatie met gunstige conjunctuur, meer oog voor hun eigen belang en die van hun vakgenoten. Dit bewustwordingsproces leidde in 1871 tot de oprichting van de Nederlandse Sigarenbond.

In de jaren dertig van de 20^e eeuw moesten veel sigarenfabrieken door de verslechterende economie hun poorten sluiten, wat een groot aantal ontslagen ten gevolge had. Na de Tweede Wereldoorlog ging men volautomatisch produceren. Tot 1960 was het aanbrengen van het dekblad handwerk, daarna konden machines ook deze vaardigheid overnemen. Het aantal arbeidsplaatsen in de sigarenindustrie verminderde daarna snel.

(Meisjes blikken sigaren in, 1955)

Huidige situatie

De sigarenfabrieken die nu nog bestaan, hebben meer dan dertig jaar van saneren achter de rug. In Nederland zijn er nog maar vier grote sigarenproducenten over, die samen zo'n 2,2 miljard sigaren produceren. Swedish Match, van de merken La Paz, Willem II en Justus van Maurik, is met 700 miljoen (waarvan 500 miljoen bestemd voor de export) de grootste Nederlandse sigarenproducent. Daarna komt Agio uit Duizel (Agio, Panter en Balmoral), Wintermans uit Eersel (Henri Wintermans, Café Creme en Nobel) en Ritmeester uit Veenendaal (Ritmeester, Hajenius en Oud Kampen). Ritmeester is als enige buiten Zuidoost-Brabant gevestigd. Agio heeft net als Swedish Match een fabriek in de Belgische mijnstreek, in Geel, niet ver van Houthalen. Van de totale productie wordt ruim driekwart geëxporteerd.

Nederland is daarmee de grootste sigarenexporteur ter wereld en de tweede producent, na de Verenigde Staten.

(Vier Puikjes, merk van Kessels en van Hussen, 1905)

Literatuur:

Barschot, J. van, *Sigaren* in: NRC Handelsblad, 19 april 2003.

Bierkens, B., *De sigaar uit de Kempen* (Eindhoven 1997).

Gast, C.D., *Van kloostermop tot straatklinker: een beknopt overzicht van de baksteennijverheid in Wageningen* (Wageningen 1996).

Geerling, Y., *De opkomst en ontwikkeling van de sigarenindustrie in de Kempen tussen 1875 en 1914* (Tilburg 1989).

Oorschot, J.M.P. van, *Eindhoven een samenleving in verandering, deel 1 en 2* (Eindhoven 1982).

Sluijterman, K.E., *Ondernemen in sigaren* (Tilburg 1983).

Wintermans, M., *De sigarenindustrie van Eersel en Duizel* (Duizel 1948).

Verwijzingen naar andere informatiebladen:

- Zoekwijzer sigarenindustrie